

Diplomi-insinöörien ja arkkitehtien yhteisvalinta - dia-valinta 2013

Insinöörivalinnan fysiikan koe 29.5.2013, malliratkaisut

A1 Ampumahiihtäjä ampuu luodin vaakasuoraan kohti maalitaulun keskipistettä. Luodin lähtönopeus on $v_0 = 445 \text{ m/s}$ ja etäisyys maalitauluun $s = 50,0 \text{ m}$.

- a) Kuinka pitkä on luodin lentoaika?
b) Kuinka kauaksi maalitaulun keskipisteen alapuolelle luoti osuu?

Sarjoittaiset arvot:

	v_0 (m/s)	s (m)
A	445	50,0
B	415	50,0
C	355	50,0
D	385	50,0

a) Luodin maanpinnan tason suuntainen liike on tasaista. Nopeuden määritelmän mukaan

$$v = \frac{\Delta s}{\Delta t'}$$

joten luodin lentoaika

$$t = \frac{s}{v_0} = 0,112 \text{ s}$$

b) Valitaan positiivinen maanpintaa vastaan kohtisuora akselisuunta alaspäin. Tähän suuntaan luodin liike on tasaisesti kiihtyvää ja kiihtyvyys on $a = g$. Ajan t kuluttua luoti on pudonnut matkan Δd , joka toteuttaa

$$\Delta d = v_{y0}t + \frac{1}{2}gt^2,$$

jossa $v_{y0} = 0 \text{ m/s}$. Näin luoti osuu maalitaulun keskipisteen alapuolelle etäisyydelle

$$\Delta d = \frac{1}{2}gt^2 = 0,0619 \text{ m}$$

a)-kohta:

	t s
A	0,112
B	0,120
C	0,141
D	0,130

b)-kohta:

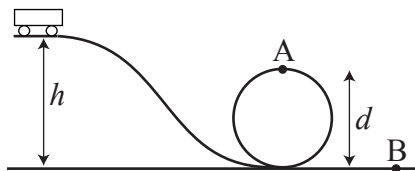
	d (m)
A	0,0619
B	0,0712
C	0,0973
D	0,0827

Diplomi-insinöörien ja arkkitehtien yhteisvalinta - dia-valinta 2013
Insinöörivalinnan fysiikan koe 29.5.2013, malliratkaisut

A2 Vuoristoradan vaunu liikkuu kitkattomasti pitkin rataa. Vaunu lähtee liikkeelle levosta korkeudelta $h = 43$ m.

a) Kuinka suuri on vaunun nopeus radan lopussa pisteessä B? (2p)

b) Vuoristoradassa on silmukka, jonka korkeus on $d = 38$ m. Määritä voima, jonka rata kohdistaa vaunuun silmukan lakipisteessä eli kuvan pisteessä A. Vaunun massa on $m = 290$ kg. (4p)

Tehtävän 2 kuva.

Sarjoittaiset arvot:

	m (kg)	h (m)	d (m)
A	290	43	38
B	290	55	49
C	290	61	55
D	290	52	45

a) Alussa vaunulla on vain potentiaalienergiaa

$$E_{p,a} = mgh$$

ja lopussa pisteessä B vain liike-energiaa

$$E_{k,l} = \frac{1}{2}mv_B^2.$$

Koska vaunun mekaaninen energia säilyy, ovat nämä yhtä suuret

$$E_{p,a} = E_{k,l} \text{ eli } mgh = \frac{1}{2}mv_B^2$$

josta voidaan ratkaista vaunun nopeus pisteessä B:

$$v_B = \sqrt{2gh} = 29 \text{ m/s.}$$

b) Vaunun nopeus silmukan lakipisteessä A saadaan a)-kohdan tulosta soveltamalla

$$E_{p,a} = E_{k,l} + E_{p,l}$$

joten

$$v_A = \sqrt{2g(h-d)}.$$

Pisteessä A vaunuun vaikuttavat painovoima G ja radan tukivoima N , jotka saavat aikaan vaunun kiihtyvyyden. Valitaan positiivinen suunta pisteessä A alaspäin, jolloin

$$G = mg$$

ja vaunun kiihtyvyys pisteessä A on

$$a = \frac{v_A^2}{r} = \frac{2v_A^2}{d}.$$

Newtonin II lain eli dynamiikan peruslain mukaan pisteessä A, kun merkitään

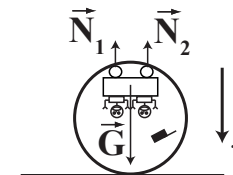
$$N = N_1 + N_2$$

$$\sum F_y = G - N = ma = m \frac{2v_A^2}{d},$$

josta voidaan ratkaista tukivoima N :

$$N = -m \frac{2v_A^2}{d} + mg = 1,3 \cdot 10^3 \text{ N.}$$

Tukivoima siis osoittaa ylöspäin ja kannattelee vaunua pisteessä A.

Kuva. Mikäli vaunulla ei ole pyöriä, on tukivoimia vain yksi kappale.

a)-kohta:

	v_B (m/s)
A	29
B	33
C	35
D	32

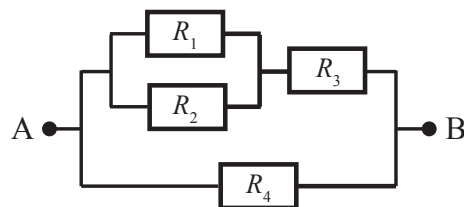
b)-kohta:

	N (N)
A	$1,4 \cdot 10^3$
B	$1,4 \cdot 10^3$
C	$1,6 \cdot 10^3$
D	$1,1 \cdot 10^3$

Diplomi-insinöörin ja arkkitehtien yhteisvalinta - dia-valinta 2013
Insinöörivalinnan fysiikan koe 29.5.2013, malliratkaisut

A3 Oheisessa kytkennässä on neljä vastusta, joiden resistanssit ovat $R_1 = 6,0 \Omega$, $R_2 = 4,0 \Omega$, $R_3 = 3,0 \Omega$ ja $R_4 = 5,0 \Omega$.

- Kuinka suuri on kytkennän kokonaisresistanssi?
- Kuinka suuri on vastuksen R_2 läpi kulkeva virta, kun pisteiden A ja B välille kytketään jännite $U = 6,0 \text{ V}$?

Tehtävän 3 kuva.

Sarjoittaiset arvot:

	R_1 (Ω)	R_2 (Ω)	R_3 (Ω)	R_4 (Ω)	U (V)
A	6,0	4,0	3,0	5,0	6,0
B	4,0	5,0	7,0	6,0	9,0
C	5,0	7,0	6,0	3,0	6,0
D	3,0	4,0	5,0	6,0	9,0

a) Rinnan kytkettyjen vastusten R_1 ja R_2 yhteinen resistanssi R_{12} toteuttaa

$$\frac{1}{R_{12}} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2}$$

josta

$$R_{12} = \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} = 2,4 \Omega$$

Vastukset R_1 ja R_2 on kytketty sarjaan vastuksen R_3 kanssa. Näiden vastusten yhteinen resistanssi on

$$R_{123} = R_{12} + R_3 = 5,4 \Omega$$

Vastukset R_1 , R_2 ja R_3 on kytketty rinnan vastuksen R_4 kanssa. Näin ollen

$$R_{1234} = \frac{R_{123} R_4}{R_{123} + R_4} = 2,6 \Omega$$

b) Ohmin lain mukaan pisteiden A ja B välillä kulkee virta

$$I_{AB} = \frac{U}{R_{1234}} = 2,3111 \text{ A}$$

Tämä jakautuu ylemmän haaran virraksi I_{123} ja alemman haaran virraksi I_4 . Kirchhoffin II:n lain mukaan molempien haarojen yli vaikuttaa sama jännite eli

$$R_{123} I_{123} = R_4 I_4$$

ja toisaalta Kirchhoffin I:n lain mukaan

$$I_{AB} = I_{123} + I_4$$

Tästä voidaan ratkaista ylemmän haaran virta

$$I_{123} = \frac{I_{AB}}{1 + \frac{R_{123}}{R_4}} = 1,1111 \text{ A}$$

Ylempässä haarassa virta I_{123} jakaantuu vastusten R_1 ja R_2 kesken siten että

$$I_1 + I_2 = I_{123}$$

ja

$$R_1 I_1 = R_2 I_2,$$

josta

$$I_2 = \frac{I_{123}}{1 + \frac{R_2}{R_1}} = 0,67 \text{ A}$$

a)-kohta:

	R_{1234} (Ω)
A	2,6
B	3,6
C	2,2
D	3,2

b)-kohta:

	I_2 (A)
A	0,67
B	0,43
C	0,28
D	0,57

Diplomi-insinöörien ja arkkitehtien yhteisvalinta - dia-valinta 2013
Insinöörivalinnan fysiikan koe 29.5.2013, malliratkaisut

A4 Pieni foliopallo, jonka massa on $m = 52$ mg, kimpoilee edestakaisin kahden levyn välissä. Levyn 1 potentiaali on $U_1 = +2,0$ kV ja levyn 2 potentiaali on $U_2 = -2,0$ kV. Levyjen välinen etäisyys on $d = 2,0$ cm. Foliopallon kapasitanssi on $C = 11$ pF. Ethän ota painovoimaa etkä ilmanvastusta huomioon.

- a) Kuinka suuri on foliopallon varaus, kun se varautuu levyllä 1?
 b) Kuinka suuri on foliopallon kiihtyvyys levyjen 1 ja 2 välissä?
 c) Kuinka pitkä aika foliopallolla kuluu matkaan levyltä 1 levyllä 2?

Sarjoittaiset arvot:

	m (mg)	U_1 (kV)	U_2 (kV)	d (cm)	C (pF)
A	52	+2,0	-2,0	2,0	11
B	52	+2,0	-2,0	2,0	12
C	52	+2,0	-2,0	2,0	8,5
D	52	+2,0	-2,0	2,0	6,0

a) Foliopallo saa levyllä 1 varauksen

$$Q_1 = CU_1 = 2,2 \cdot 10^{-8} \text{ C} = 22 \text{ nC}$$

b) Sähkökenttä on homogeeninen levyjen välissä ja sen voimakkuus on

$$E = \frac{\Delta U}{d} = \frac{U_1 - U_2}{d}$$

Kentässä foliopalloon kohdistuu voima

$$F_E = Q_1 E,$$

joka saa aikaan Newtonin II:n lain eli dynamiikan peruslain mukaan kiihtyvyyden

$$a = \frac{F_E}{m} = \frac{CU_1(U_1 - U_2)}{md} = 85 \text{ m/s}^2.$$

c) Levyjen välissä foliopallon liike on tasaisesti kiihtyvää, joten sillä kuluu levyjen väliseen matkaan aika

$$t = \sqrt{\frac{2d}{a}} = 0,022 \text{ s}$$

a)-kohta:

	Q (C)
A	$2,2 \cdot 10^{-8}$
B	$2,4 \cdot 10^{-8}$
C	$1,7 \cdot 10^{-8}$
D	$1,2 \cdot 10^{-8}$

b)-kohta:

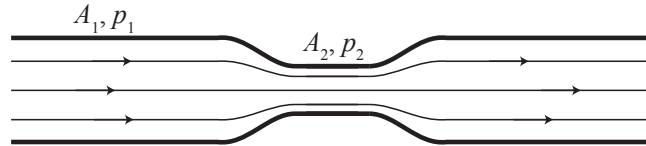
	a (m/s ²)
A	85
B	92
C	65
D	46

c)-kohta:

	a (s)
A	0,022
B	0,021
C	0,025
D	0,029

Diplomi-insinöörien ja arkkitehtien yhteisvalinta - dia-valinta 2013
Insinöörivalinnan fysiikan koe 29.5.2013, malliratkaisut

- A5 Venturiin putkea käytetään nesteen virtausnopeuden määrittämiseen putkessa. Mittari kytketään putkeen, jonka poikkipinta-ala on A_1 . Venturiin putkessa on kavennus, jonka poikkipinta-ala on A_2 . Nesteen virratessa putken läpi mitataan paine putkessa (p_1) ja kavennuksessa (p_2). Määritä veden virtausnopeus v_1 (m/s) vaakasuorassa vesijohdossa, jonka poikkipinta-ala on $A_1 = 64 \cdot 10^{-4} \text{ m}^2$, kun mitatut paineet ovat $p_1 = 55 \text{ kPa}$ ja $p_2 = 41 \text{ kPa}$. Kavennuksen poikkipinta-ala on $A_2 = 32 \cdot 10^{-4} \text{ m}^2$.

Tehtävän 5 kuva.

Jatkuvuusyhtälön mukaan

$$A_1 v_1 = A_2 v_2$$

joten

$$v_2 = \frac{A_1}{A_2} v_1$$

Toisaalta Bernoullin yhtälön mukaan, kun $y_1 = y_2$

$$p_1 + \frac{1}{2} \rho v_1^2 = p_2 + \frac{1}{2} \rho v_2^2$$

joten eliminoimalla virtausnopeus kavennuksessa v_2 saadaan

$$v_1 = \sqrt{\frac{2(p_1 - p_2)}{\rho \left(\left(\frac{A_1}{A_2} \right)^2 - 1 \right)}} = 3,1 \text{ m/s}$$

Diplomi-insinöörien ja arkkitehtien yhteisvalinta - dia-valinta 2013
Insinöörivalinnan fysiikan koe 29.5.2013, malliratkaisut

A6 Tarkastellaan oheisen teoriaosan kuvan B putkea, kun korkeudet ovat $y_1 = 1,1$ m, $y_2 = 2,3$ m ja poikkipinta-alat ovat $A_1 = 120 \cdot 10^{-4}$ m² ja $A_2 = 250 \cdot 10^{-4}$ m². Paine putkessa kohdassa A_2 on $p_2 = 280$ kPa. Kohdan A_1 poikkipinnan läpi virtaa $3,0 \cdot 10^{-2}$ m³ vettä sekunnissa.

- Kuinka paljon veden virtausnopeus muuttuu (m/s) kohdasta A_1 kohtaan A_2 ? (1p)
- Kuinka paljon työtä paine-ero tekee yhden sekunnin aikana a)-kohdassa lasketun nopeusmuutoksen aikaansaamiseksi? (2p)
- Kuinka paljon putkessa virtaavan veden liike-energia muuttuu yhden sekunnin aikana? (2p)
- Kuinka paljon veden potentiaalienergia muuttuu yhden sekunnin aikana? (1p)

a) Veden tilavuusvirta

$$R_V = \frac{\Delta V}{\Delta t} = 3,0 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3/\text{s}$$

saadaan, kun massavirta jaetaan veden tiheydellä:

$$R_V = \frac{1}{\rho} \frac{\Delta m}{\Delta t},$$

sillä $\Delta m = \rho \Delta V$. Tästä saadaan tilavuusvirralle

$$R_V = \frac{1}{\rho} \rho A_1 v_1 = A_1 v_1 = A_2 v_2$$

jatkuvuusyhtälön mukaan. Näin saadaan nesteen virtausnopeudet kohdissa 1 ja 2

$$\begin{cases} v_1 = \frac{R_V}{A_1} = 2,5 \text{ m/s} \\ v_2 = \frac{R_V}{A_2} = 1,2 \text{ m/s}, \end{cases}$$

joten nesteen virtausnopeuden muutos on

$$\Delta v = v_2 - v_1 = -1,3 \text{ m/s}.$$

b) Paine p_1 kohdassa 1 on ratkaistava Bernoullin yhtälön

$$p_1 + \rho g y_1 + \frac{1}{2} \rho v_1^2 = p_2 + \rho g y_2 + \frac{1}{2} \rho v_2^2$$

avulla, josta

$$p_1 = p_2 + \rho g (y_2 - y_1) + \frac{1}{2} \rho (v_2^2 - v_1^2) = 289367 \text{ Pa}.$$

Yhden sekunnin aikana vettä virtaa putkessa tilavuus

$$\Delta V = 3,0 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3$$

joten paineen tekemä työ yhden sekunnin aikana on

$$W = (p_1 - p_2) \Delta V = 280 \text{ J}$$

c) Liike-energian muutos yhden sekunnin aikana on

$$\Delta E_k = \frac{1}{2} (\Delta m) v_2^2 - \frac{1}{2} (\Delta m) v_1^2 = \frac{1}{2} \rho \Delta V (v_2^2 - v_1^2) = -72 \text{ J}$$

d) Potentiaalienergian muutos yhden sekunnin aikana on

$$\Delta E_p = (\Delta m) g y_2 - (\Delta m) g y_1 = \rho \Delta V g (y_2 - y_1) = 350 \text{ J},$$

joten $\Delta E_p = W - \Delta E_k$.